

4. Кабашов С. Ю. Организация работы с обращениями граждан в истории России : учеб. пособие / С. Ю. Кабашов. – М. : Флинта: Наука, 2010. – 312 с.
5. О работе с письмами трудящихся : сб. нормативных актов. – М. : Юрид. лит., 1986. – 400 с.
6. Организация работы с документами : учеб. / под ред. проф. В. А. Кудряева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 592 с.
7. Палеха Ю. Історія діловодства (документознавчий аспект) : навч. посібник / Ю. Палеха, Н. Леміш. – К. : Видавництво Ліра-К, 2011. – 328 с.
8. Сборник законодательных актов по делопроизводству (1917–1970) : учеб. пособие / под ред. Я. З. Лившица. – М. : МГИАИ, 1973. – 157 с.
9. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненням громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації: постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 4. – Ст. 202.
10. Про заходи щодо забезпечення конституційних прав громадян на звернення: Указ Президента України від 19 березня 1997 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/241/97>
11. Про звернення громадян: закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
12. ЦДАВО України. – Ф. 14. – Оп. 2. – Спр. 519. – 21 арк.
13. Там само. – Ф. 14. – Оп. 2. – Спр. 3246. – 150 арк.
14. Там само. – Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 539.
15. Там само. – Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 569.

References

1. Baljulina E. V. O rabote s zjavlenijami i zhalobami v pervye gody Sovetskoy vlasti / E. V. Baljulina // Deloproizvodstvo. – 2003. – № 4. – S. 108–112.
2. Instrukcija po deloproizvodstvu v Sel'skih Sovetah deputatov trudjashhihsja Ukrainskoj SSR. – K., 1949. – 48 s.
3. Konstytucija Ukrai'ny // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. – 1996. – № 22. – St. 344.
4. Kabashov S. Ju. Organizacija raboty s obrashhenijami grazhdan v istorii Rossii: ucheb. posobie / S. Ju. Kabashov. – M. : Flinta: Nauka, 2010. – 312 s.
5. O rabote s pis'mami trudjashhihsja: Sb. normativnyh aktov. – M. : Jurid. lit., 1986. – 400 s.
6. Organizacija raboty s dokumentami: Ucheb. / Pod red. prof. V. A. Kudrjaeva. – 2-e izd., pererab. i dop. – M. : INFRA-M, 2002. – 592 s.
7. Paleha Ju. Istorija dilovodstva (dokumentoznavchij aspekt): navch. posibnyk / Ju. Paleha, N. Lemish. – K. : Vydavnyctvo Lira-K, 2011. – 328 s.
8. Sbornik zakonodatel'nyh aktov po deloproizvodstvu (1917–1970): Ucheb. posobie / Pod red. Ja. Z. Livshica. – M. : MGIAI, 1973. – 157 s.
9. Pro zatverdzhennja Instrukcii' z dilovodstva za zvernennjam gromadjan v organah derzhavnoi' vlady i miscevoogo samovrjaduvannja, ob'jednannjah gromadjan, na pidpryjemstvah, v ustanovah, organizacijah nezalezchno vid form vlasnosti, v zasobah masovoi' informacii': postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 14 kvitnja 1997 r. № 348 // Oficijnyj visnyk Ukrai'ny. – 1997. – № 4. – St. 202.
10. Pro zahody shhodo zabezpechennja konstytucijnyh prav gromadjan na zvernennja: Ukaz Prezydenta Ukrai'ny vid 19 bereznja 1997 r. [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/241/97>
11. Pro zvernennja gromadjan: zakon Ukrai'ny vid 2 zhovtnja 1996 r. // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. – 1996. – № 47. – St. 256.
12. CDAVO Ukrai'ny. – F. 14. – Op. 2. – Spr. 519. – 21 ark.
13. Tam samo. – F. 14. – Op. 2. – Spr. 3246. – 150 ark.
14. Tam samo. – F. 1092. – Op. 2. – Spr. 539.
15. Tam samo. – F. 1092. – Op. 2. – Spr. 569.

Петрова И. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры культуры и информационной деятельности, Мариупольский государственный университет (Украина, Мариуполь), petrova_i.07@mail.ru

Организация работы по обращениям граждан в Украине в XX столетии

Рассмотрена история развития украинского института обращений граждан в XX столетии, в частности изменения в процессах создания и функционирования обращений граждан в системе управления. Определены и охарактеризованы основные периоды в истории организации работы по обращениям граждан XX столетия.

Ключевые слова: обращения граждан, делопроизводство по обращениям граждан, предложение, заявление, жалоба.

Petrova I. O., candidate of historical sciences, assistant professor of department of culture and informational activity of Mariupol state university (Ukraine, Mariupol), petrova_i.07@mail.ru

Organization of work with the appeals of citizens in Ukraine in XX century

In the article is considered the history of development of the Ukrainian institute of appeals of citizens in XX century, in particular change in the processes of creation and functioning of appeals of citizens in control system. Basic periods are determined and described in history of organization of work on the appeals of citizens of XX of century.

Keywords: appeals of citizens, office work on the appeals of citizens, suggestion, statement, complaint.

* * *

УДК:070:355(091)

Покотило О. І.,

кандидат історичних наук, завідувач відділу Адміністрації Президента України (Україна, Київ), zhannasegeda@ukr.net

Сегеда С. П.

кандидат філологічних наук, доцент, начальник науково-дослідного відділу, центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (Україна, Київ), zhannasegeda@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ГАЗЕТ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЛЬ У РЕФОРМУВАННІ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Розглядається процес виникнення військової преси в незалежній Україні як складника інформаційно-пропагандистського забезпечення і її роль як чинника національного військового будівництва.

Ключові слова: військові газети, військове національне будівництво, преса, українська армія.

Побудова армії як атрибуту незалежної держави є необхідною складовою державотворення [8, с. 7]. У цьому процесі бере участь національна військова преса як складова частина інформаційно-пропагандистського забезпечення війська та як чинник формування позитивного іміджу українських Збройних Сил у суспільстві. З 1991 р. по наш час уперше військові ЗМІ такий тривалий період розвиваються в умовах незалежної суверенної держави, що накладає відбиток на їхню діяльність.

Розглянемо умови, у яких відбувалося становлення українських військових видань 1990–х років. Згідно з екстериторіальним способом комплектування Радянської армії особовим складом, українці – солдати строкової служби й офіцери – служили, в основному, за межами України. Зокрема, на 1990р. близько 75% офіцерів трьох військових округів України були росіянами, а у внутрішніх військах МВС їх частка сягала навіть 80%. Водночас 60% офіцерського складу Далекосхідного і Забайкальського округів становили українці. В офіцерському корпусі Радянської армії українців було понад 40%, що переважало їх відсоток у населенні Радянського Союзу [7, с. 297]. Як показали дослідження автора,

на 1990 р. у складі колективів редакцій радянських військових газет на території України близько 25% становили вихідці з України. Серед прихильників ідеї незалежності України були представники різних національностей, водночас частина офіцерів – українців за походженням – не підтримувала відділення від СРСР, що було результатом багаторічної ідеологічної обробки, в тому числі впливу радянських військових ЗМІ.

Інформаційно–пропагандистське забезпечення особового складу Радянської армії (на 1991 р. на території України дислокувалися ракетна армія, два вузли Системи попередження про ракетний напад, три загальновійськові та дві танкові армії, один армійський корпус, чотири повітряні армії, окрема армія Протиповітряної оборони (ППО), Чорноморський флот, низка військових навчальних закладів, інші військові формування) здійснювалося через чітку, розгалужену систему радянської військової преси. Радянську військову періодику на території України ми не можемо розглядати як складову української національної періодику ні з точки зору змісту і мови публікацій, ні завдань, які стояли перед цією військовою пресою.

Радянська армія та її преса завжди вважалася одним із головних інструментів русифікації та впровадження в маси військовослужбовців політики КПРС. Обґрунтуванням використання єдиної мови в Збройних Силах СРСР стали, за визначенням їх центрального друкованого органу газети “Красная звезда”, “висока наукова організація, різноманітна оснащеність всіх родів військ, складність процесів командного програмованого управління, динамізм дій”, коли “людині ніколи подумки перекладати команду з одної мови на іншу, треба миттєво її зрозуміти і приступити до виконання. А це може зробити тільки воїн, що вільно володіє російською мовою” (переклад з рос. автора) [2]. Це правило “єдиномовності” поширилось і на радянську військову періодику на території України. Вона протягом 70 років існування радянської влади виходила лише російською мовою (хоча були нетривалі спроби видавати україномовні газети в період українізації у Харківській школі старшин у 1934 р. та на фронті в 1943 р. [4, с. 370]) і ставила за мету пропагування інтересів СРСР.

Наприкінці 80-х років у більшості союзних республік поширився рух за створення національних збройних сил. В Україні він розпочався з проведення громадсько–політичних акцій з ініціативи опозиційних громадських організацій, зокрема Народного руху України за перебудову, Української гельсінської спілки, Спілки незалежної української молоді (СНУМ), Об’єднання солдатських матерів. Першим кроком були проголошені на численних мітингах та відображені в листівках і громадській незалежній пресі вимоги щодо проходження українцями військової служби на теренах України. Активізація стихійного процесу виражалася в громадських акціях: мітингах із гаслами: “Україні – власні збройні сили!”, “Геть окупаційну армію!”, пікетуваннях військових частин, військоматів, демонстративному спаленні своїх військових квитків тощо. Інформація про події концентрувалась у листівках, які стали першою україномовною друкованою продукцією кінця 80-х років, адресованою військовослужбовцям [7, с. 299].

Із середини 80-х років в Україні розпочалася науково–практична та організаційна робота з відродження

української армії. Володимир Мулява (у майбутньому – керівник соціально–психологічної служби ЗС України, якій підпорядковувалися редакції військових газет як військові частини Збройних Сил) у 1986р. розробив і 14–15 лютого 1988р. оприлюднив “Концепцію створення Української Армії шляхом мирної трансформації військ, дислокованих в Україні, у Збройні Сили України та подальшого їх реформування” [6, с. 57–59]. Практичний рух за створення Української народної армії (УНА) почався із західних регіонів України, розгорнувся в Києві й поширився на схід України. Зокрема, у січні 1990р. на нараді представників Київської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької організацій СНУМ було вирішено розпочати загально–республіканську кампанію протесту проти служби молоді за межами України, в рамках якої 22–23 лютого 1990р. в багатьох містах України відбулися мітинги під гаслами: “Ми–за УПА! Ми–проти СА!”, “Матері! Кому служать ваші сини?!” [5].

Трибуною розповсюдження ідей про створення ЗС України стала громадська цивільна преса, а дислоковані в Україні редакції радянських військових газет, будучи згідно з Положенням про військові засоби масової інформації структурним підрозділом Радянської армії, офіційно перебували в опозиції до цих суспільних процесів.

7 лютого 1990 р. у Львові створено Український військовий комітет (УВК), що 20 червня цього ж року було реорганізовано у Львівський громадський комітет за відродження Української національної армії (УНА). Комітет популяризував ідею створення українського війська у власній газеті “Кріс” [13, с. 115], яку можемо вважати першим україномовним військовим виданням на території України після тривалої перерви. В ухвалі Львівського громадського комітету за відродження УНА наголошувалося, що Україна з 1919 р. окупована РСФСР, Радянська армія є окупаційною і тому необхідно вимагати “тимчасового проходження служби мешканцями України з правом застосування української мови в советських військах на території України як перехідного етапу до створення Українських Збройних Сил” [7, с. 300]. Для поширення цих та інших ідей використовувалися листівки із закликами до непокори командуванню, з погрозами на адресу військовослужбовців. Листівки виходили на аркуші формату А4, А3, матеріали листівок, у більшості, були за жанром газетними статтями [3, с. 256]. Їх розповсюджували серед військовослужбовців та цивільного населення.

Кроки до створення УНА отримали негативні відгуки в радянській військовій пресі [14]. Натомість “Голос України”, “За вільну Україну”, “Молода Галичина”, “Вечірній Київ”, “Вільне життя”, “Українське слово”, “Поступ”, “Літературна Україна” та інші цивільні газети все активніше розробляли заборонену військову тематику (нестатутні стосунки в армії, “дідівщина”, “земляцтво”, знущання командирів, суїцид серед солдатів). Саме цивільні видання вперше порушили питання про необхідність і шляхи побудови української армії, її чисельність, озброєння і матеріально–технічне забезпечення [3, с. 250]. Командування радянських військ негативно сприймало такі виступи в україномовній пресі, але з часом більшість військових газет на теренах України, які видавалися російською мовою, своїми публіка-

ціями стали засвідчувати самостійну проукраїнську політику. Підґрунтя для створення національної військової преси було підготовлено: сформовано суспільну думку, створено громадські організації (в т.ч. серед військових), які ставили метою побудову національного війська, теоретично обґрунтовано потребу його творення.

Після проголошення Акта незалежності України 24 серпня 1991 р. перед Верховною Радою України постало завдання створити відповідну законодавчу базу побудови Збройних Сил держави. Шляхи виникнення національної військової преси, що були властиві для періодики перших національних збройних формувань (стихийне виникнення видань для задоволення потреб в інформації, їх створення на основі російськомовних військових газет особовим складом з українців; заснування друкованих органів перших українських військових громад і, зрештою, заснування видань існуючими українськими військовими формуваннями [7, с. 301]), з деякими варіаціями були притаманні й для доби побудови незалежної України. Вагома відмінність полягала в тому, що становлення української військової преси 90-х років спиралося на реальну основу – пласт видань Радянської армії, редакції яких дислокувалися в Україні новостворені українські військові часописи отримали у спадок їх матеріально-технічну базу і кадри.

Система радянської військової періодики на території України станом на 1991 рік включала: окружні газети – “Ленинское знамя” (Київський військовий округ); “Слава Родины” (Прикарпатський військовий округ); “Защитник Родины” (Одеський військовий округ); армійську газету Військ Протиповітряної оборони “Страж неба”; газету Чорноморського флоту “Флаг Родины”; 15 дивізійних видань; пресу військових навчальних закладів [7, с. 301]. Коли Президент України, взяв під своє командування військові з’єднання колишнього Радянського Союзу, розташовані на території України, вся система військової преси – від армійських багатотиражних газет до видань Київського, Одеського, Прикарпатського військового округів – була підпорядкована структурі, що займалися інформаційно-пропагандистським забезпеченням Збройних Сил України.

Характеристикою більшості військових видань молоді держави України була наявність так званого правонаступництва. Для прикладу розглянемо становлення першого друкованого органу ЗС України “Народна армія”, який став правонаступником газети “Ленинское знамя”, а та, в свою чергу, – газети військ Сталінградського військового округу “Сталинградец”, яка була заснована ще в роки Великої Вітчизняної війни на підставі директиви штабу Сталінградського військового округу начальником Політичного управління від 21 липня 1943 р. Основу формування газети становили кадри Головного політичного управління Збройних Сил СРСР. 23 жовтня 1943 р. “Сталинградец” змінив назву на “Ленинское знамя”, підставою було вхідження до складу військ Київського військового округу. З 10 листопада 1943 р. по 15 січня 1944 р. редакція газети дислокувалася в місті Чернігові, а з 16 січня 1944 р. – в Києві.

В рік проголошення незалежності України редакційний колектив газети Київського військового округу “Ленинское знамя” прийняв рішення реорганізувати видання в перший військовий друкований орган україн-

ського війська “Народна армія”. У вихідних даних номера за 1 жовтня 1991 р. було зазначено: “Газета “Народна армія” правопреемница газеты Киевского военного округа “Ленинское знамя” [1]. Але засновником залишалось Міністерство оборони СРСР, тому кроки становлення першого центрального військового друкованого органу України стикалося з протидією з боку командування Київського військового округу.

11 жовтня 1991 р. Верховна Рада затвердила “Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України”, згідно з якою створення Збройних Сил України здійснювалося шляхом поетапного скорочення військ Київського, Одеського, Прикарпатського військових округів, окремої армії протиповітряної оборони, повітряної армії та Чорноморського флоту. П’ятим пунктом Постанови Верховної Ради України “Про концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України” газеті “Народна армія” було надано статус центрального друкованого органу Міністерства оборони України, що було затверджено Рішенням Верховної Ради України. 12 жовтня 1991 р. газета вийшла із зазначенням, що її засновником є Міністерство оборони України.

Редакційний колектив газети “Народна армія” став першим підрозділом майбутніх Збройних Сил незалежної України ще до їх офіційного створення (дислоковані на території України військові формування були підпорядковані Міністерству оборони України 3 січня 1992 р.). Хоча де-факто газета була органом Міністерства оборони України, яке мало почати функціонувати з 3 січня 1992 р. та де-юре газета залишилася органом Міністерства оборони СРСР, хоча цієї держави вже не існувало. Не було і перереєстрації газети, фінансування якої відбувалося з Москви через Київський військовий округ. Таке непевне становище газети “Народна армія” викликало тиск з боку Міністерства оборони СРСР.

Із 5 грудня 1991 р. було призначено виконувачем обов’язків головного редактора “Народної армії” полковника В. Білана (міністр оборони України ще не мав права призначати редактора), який разом з колективом редакції працював над державною реєстрацією газети, склав її статут. 14 грудня 1991 р. в газеті було опубліковано укази Президента України “Про прийняття обов’язку Головнокомандувача Збройними Силами України” і “Про введення в дію Закону “Про Збройні Сили України””. В цьому ж номері містилося повідомлення, що “Народна армія” зареєстрована в Державному комітеті преси, видавництва, радіомовлення і телебачення, а “засновником газети є журналістський колектив редакції Центрального друкованого органу Міністерства оборони України “Народна армія””. Це був безпрецедентний крок, на який пішов колектив редакції, щоб вийти з-під контролю Москви, взявши фінансування реєстрації газети на себе. Першою “Свідоцтво про державну реєстрацію” отримала газета Верховної Ради “Голос України”, другою – газета “Народна армія” [1]. В історії українських військових друкованих видань ХХ століття на початку їх становлення траплялися випадки, коли засновником газети чи журналу виступав редакційний колектив чи навіть приватна особа. Так склалося в перші роки незалежності України і з газетою “Народна армія”, і з журналом “Військо України”.

Характерною особливістю становлення системи української військової преси був складний шлях рефор-

мування і перепідпорядкування редакцій газет. Журналістський колектив до 1995 р. залишався засновником Центрального друкованого органу Міністерства оборони України газети “Народна армія”. У 1995 р. вийшла постанова Кабінету Міністрів України про ререєстрацію засобів масової інформації і засновником “Народної армії” стало Міністерство оборони України.

Однією з перших отримала статус українського військового видання газета “Армія України”, створена 2 липня 1992 р. Вона стала правонаступницею газети “Слава Родины”, яка мала тривалу історію діяльності: 21 липня 1956 р. вона була заснована на базі газети “Сталинское Знамя”, друкованого органу 38-ої армії СРСР. У свою чергу, газета “Сталинское Знамя” була створена 11 серпня 1941 р. наказом начальника Головного політичного управління Червоної армії [12, арк. 1–21], перший її номер вийшов 23 серпня 1941 р. Із липня 1942 р. газета виходила як орган 1-ої танкової армії, а з 1 серпня 1942 р. газету “Сталинское Знамя” реорганізовано у фронтову газету, друкований орган Південно–Західного фронту. Із 1 січня 1943 р. газета стала виданням Південного фронту, а вже з жовтня 1943 р. виходить як орган 4-го Українського фронту. 13 серпня 1945 р. газета “Сталинское Знамя” стала виданням Військової Ради Прикарпатського військового округу і дислокувалася у м. Чернівці, а з 1946 р. редакція газети переїжджає до Львова [12, арк. 1]. У зв’язку з розвінчуванням культу особи Сталіна 21 липня 1956 р. газету “Сталинское Знамя” перейменовано в газету “Слава Родины” [12, арк. 2]. У 1945–1990 рр. на друкований орган Прикарпатського військового округу (ПрикВО) було покладено важливі завдання агітаційно–пропагандистського характеру, зважаючи на особливості регіону: прояви націоналістичних настроїв, існування спротиву русифікації, свіжу пам’ять про збройний опір УПА тощо. Влада вважала газету ідеологічним bastionом пропаганди комуністичних ідей і всіляко підтримувала авторитет видання: розвивала штат, збільшувала посадові оклади цивільним працівникам, у 1978 р. редакція газети переїхала зі старої будівлі в новозбудований редакційно–поліграфічний комплекс. Указом Президії Верховної Ради СРСР 15 лютого 1973 р. газета була нагороджена орденом “Червоної Зірки” і перейменована на Орден Червоної Зірки газету Прикарпатського військового округу “Слава Родины”. Тут відточували журналістську майстерність курсанти факультету журналістики Львівського вищого військово–політичного училища, єдиного центру підготовки військових журналістів для Радянської армії.

19 січня 1992 р. офіцери редакції газети “Армія України” склали військову присягу на вірність українському народові, а 2 липня 1992 р. газета ПрикВО “Армія України” отримала державну реєстрацію. 23 лютого 1993 р. редакція, видавництво і друкарня газети були підпорядковані командувачу військ Прикарпатського військового округу. Засновником газети стало Міністерство оборони України, видавцем – Військова Рада ПрикВО [12, арк. 3].

Схожим був шлях становлення газети Одеського військового округу “Слава і честь” (“СіЧ”), що стала правонаступницею газети колишньої Радянської армії “Защитник Родины”. Перший номер “Защитника Родины” вийшов 14 квітня 1939 р. [11, арк. 1]. Зі створенням

Одеського військового округу (11 жовтня 1939 р.) газета “Защитник Родины” стала його друкованим органом. Інших даних про попередницю газети “Слава і честь” немає. З 14 березня 1992 р. редакцію окружної газети “Защитник Родины” Одеського військового округу (ОдВО) перейменовано в редакцію, видавництво і друкарню газети “Слава і честь” [11, арк. 1]. Засновником газети стало Міністерство оборони України, видавцем – Військова Рада ОдВО. До 1992 р. відповідальним редактором був полковник Ю. М. Караумов, у подальшому редакторами були підполковник О. С. Беломестнов (1992–1995 рр.), полковник П. П. Аксьонов (1995–2001 рр.), майор В. В. Мілкін (2001–2007 рр.) [11, арк. 8]. Газета стала важливим складником системи військової преси України.

20 квітня 1995 р. Указом Президента України в складі Збройних Сил України відновлено як вид Війська Протиповітряної оборони. Органом ППО стала газета “Вартові неба”, правонаступниця радянської військової газети “Страж неба”.

Інакше від згаданих вище видань відбувалося становлення газети “Флот України”, у якій не було газетно–посередника і, відповідно, матеріальної бази, адже флотська газета “Флаг Родины” залишилася друкованим органом понині дислокованого в Севастополі Чорноморського флоту Російської Федерації. Газета “Флот України” була створена в 1992 р., першим редактором став капітан 1-го рангу Ю. Тимошук (1992–1994 рр.). Редакція відчувала величезний тиск і вороже ставлення з боку проросійськи налаштованого населення міста, тому праця журналістів у цьому регіоні мала певну специфіку. Газета “Флот України” виходить двічі на тиждень форматом А–3 (спочатку на 8, з часом – на 16 сторінках), накладом 1600 примірників, поширюється в різних регіонах держави.

Для інформаційно–пропагандистського забезпечення особового складу Північного оперативного командування, яке виникло у 1998 році було створено газету “Північні військові відомості” – друкований орган Північного оперативного командування (24.11.1998 р.) [9, арк. 1], а також зі завершенням реформування Військово–Повітряних сил України сформовано газету “Крила України” – (29.11.1999 р.) [10, арк. 1].

При створенні перших військових газет і журналів незалежної України редакції зіткнулися з численними проблемами стосовно формування нових проблемно–тематичних напрямів видань, ґрунтуючись на потенціалі існуючого на той час журналістського корпусу. У всіх новостворених українських військових часописів початку 90–х років проблеми кардинальної трансформації тематичного наповнення були спільними: видання ЗС України – правонаступники радянських військових газет – не були механічним продовженням своїх попередників. Кадрове оновлення редакцій відбулося значно пізніше після створення газет та журналів, тому, за словами першого редактора газети “Народна армія” В. Білана, відбулася “своєрідна тиха, безкровна ідеологічно–інформаційна революція в свідомості тих людей, які залишилися служити і працювати в газеті” [1]. Зокрема, в українських військових виданнях 90–х років з’явилася низка публікацій, що висвітлювали історію українського війська, визвольних змагань 1917–1921 рр., Української повстанської армії, відбулися зміни у трактуванні

діяльності визначних історичних постатей. Ця тематика не була абсолютно новою, швидше запозиченою, адже вона активно розроблялася протягом усього часу існування закордонних українських військових видань, зокрема часописами “Визвольний шлях”, “Український комбатант”, “Дороговказ”, “Легіонер”, “Українське козацтво”, “До зброї” та інших.

Отже, процес творення військової періодики незалежної України розпочався в умовах тоталітарної держави стихійно, за ініціативою окремих редакцій, тільки з часом це явище було закріплено законодавчо. Становлення військової преси після 1991 року базувалося на двох підвалинах: радянській військовій періодиці, від якої перейшла матеріально-технічна і штатно-кадрова структури, та українській військовій періодиці комбатантських, військово-історичних та військово-наукових організацій, яка видавалася за кордоном, акумулювала традиції, історичний досвід діяльності української військової преси ХХ століття (видань УСС, УГА, Армії УНР, УПА тощо), висвітлювала розвиток української національної військової справи, стала ідеологічною основою, джерелом нових тематичних напрямів для військової преси незалежної України.

Список використаних джерел

1. Білан В. На чолі “Народної армії”. – Особистий архів автора.
2. В едином строю // Красная Звезда. – 1973. – 20 січня.
3. Горевалов С. І. Військова журналістика України: Історія та сучасність / Сергій Іванович Горевалов. – Львів : Видавництво Військового інституту при ДУ “Львівська політехніка”, 1998. – 388 с.
4. История Коммунистической партии Советского Союза : в 6-ти т. 6. Главн.редакция: П. Н. Поспелов (пред.) [и др.], т. 5, кн. 1. Коммунистическая партия накануне и в годы Великой Отечественной войны, в период упрочения и развития социалистического общества (1938–1958 гг.). Книга первая (1938–1945 гг.). – М., Политиздат, 1970. – 723 с. с алл.
5. Ми – за УПА! Ми – проти СА! // Поступ. – 1990. – 27 лютого.
6. Мулява В. С. Проблеми ділової переорієнтації діяльності Руху / Володимир Савович Мулява // Вісник Руху. – 1990. – № 7. – С. 57–59.
7. Сегеда С. П. Створення та розвиток української військової преси (ХХ – початок ХХІ ст.): Монографія / С. П. Сегеда. – Рівне: Овід, 2012. – 504 с.
8. Телелім В. М. Деякі міркування щодо визначення категорій “воєнна організація держави” та “військове формування” / Василь Максимович Телелім // Наука і оборона. – 2007. – № 4. – С. 7–9.
9. Галузевий державний архів Міністерства оборони України (ГА МОУ). – Ф. 5423. – Оп. – 38397. – Спр. 1. – 9 арк.
10. ГА МОУ – Ф. 5654. – Оп. – 44591. – Спр. 1. – 8 арк.
11. ГА МОУ – Ф. 5791. – Оп. – 45748. – Спр. 1. – 9 арк.
12. ГА МОУ – Ф. 5794. – Оп. – 45794. – Спр. 1. – 21 арк.
13. Шануймося, панове офіцери. До 10-річчя Спілки офіцерів України 1991–2001 рр.: Документально-публіцистичний нарис [А. М. Кошіль, В. І. Лазоркін, Ю. М. Мединський, А. М. Русначенко]; за заг. ред. Б. Б. Кожина. – К. : “Варта”, 2001. – 400 с., іл.
14. Шариков Б. Кто пытался расколоть Вооруженные силы? / Б. Шариков // Ленинское знамя. – 1991. – 7 сепня.

References

1. Bilan V. Na choli Narodnoj armij.–Osobustuj arxiv avtora
2. V edinom stroj//Krasnaja Zvezda.–1973–20sichnja
3. Gorevalov S. I. Vijskova zhyrnalistuka Ukrainu: Istorija i sychnast/Segiy Ivanovich Gorevalov. – Lviv : Vudavnuctvo Vijskovogo instyuty pryu DY Lvivska politexnika, 1998. – 338 s.
4. Istorija Kommynisticheskoy partij Sovetckogo Souza. V 6-ti t. 6. Glavn.redakcij : P. N. Pospelov (pred) [i dr], t. 5, kn. 1. Kommynisticheskaj partij nakanune I v godu Velikoj Otechestvennoj vojnu, v period yprochenia i razvitij sochialisticheskogo obchestva (1938–1958). Kniga pervaja (1938–1945). – M. : Politizdat, 1970.– 723s. s ill.

5. Mu–za UPA! Mu–protu SA! // Postup. – 1990. – 27 lytogo.
6. Muljava V. S. Problemu dilovoj pereoriintacii dijalnosti RUXy / Volodimer Savovuch Muljava // Visnuk RUXy. – 1990. – № 7. – S. 57–59.
7. Segeda S. P. Stvorennya ta rozvitok ukrajinskoji vijskovoji presi (XX – pochatok XII stolitja) : monografija / Segeda S. P. –Rivne : Ovid, 2012. – 504 s.
8. Telelum V. M. Dejaki mirkyvannja zcodo vuznachennaj kategorij “voenna organizacij derzhavu” ta “viyskove formyvannja” / Vasul Maksumovuch Telelum // Nayka i oborona. – 2007. – № 4. – S. 7–9.
9. Galuzevij derzhavnuj arxiv Ministerstva oboronu Ukrainu (GA MOU). – F. 5423. – Op. 38397. – Spr. 1. – 9 ark.
10. GA MOU – F. 5654. – Op. 44591. – Spr. 1. – 8 ark.
11. GA MOU – F. 5791. – Op. 45748. – Spr. 1. – 9 ark.
12. GA MOU – F. 5794. – Op. 45794. – Spr. 1. – 21 ark.
13. Shanyjmosja, panove oficeru. Do 10–richchja Spilku oficeriv Ukrainu 1991–2001 rr.; Dokumentalno–publicustuchuj narus [A. M. Koshil, V. I. Lazorkin, J. M. Medunskij, A. M. Rusnachenko]; za zag. red B. B. Kozhuna. – K. : “Varta”, 2001. – 400 c., il.
14. Sharikov B. Kto putalsa raskolot Vooryzhonnuie Silu? / B. Sharikov // Leninskoe znamja. – 1991. – 7serpnja.

Покотило А. И., кандидат исторических наук, заведующий отделом Администрации Президента Украины (Украина, Киев), zhannasegeda@ukr.net

Сегеда С. П., кандидат филологических наук, доцент, начальник научно–исследовательского отдела, центр военно–стратегических исследований Национального университета обороны Украины им. Ивана Черняховского (Украина, Киев), zhannasegeda@ukr.net

Становление военной печати независимой Украины и ее роль в реформировании вооруженных сил

Рассматривается процесс возникновения военной прессы в независимой Украине как составляющую информационно–пропагандистского обеспечения и ее роль в национальном военном строительстве.

Ключевые слова: военные газеты, военное национальное строительство, пресса, украинская армия.

Pokotylo O., Candidate of Historical Sciences, Chief of branch of the Administration of the President of Ukraine (Ukraine, Kiev), zhannasegeda@ukr.net

Segeda S., Candidate of Philological Sciences, associate professor, chief of research department (problems of military education and science) of center of military–strategic researches of the National university of defensive of Ukraine of the name of Ivan Chernahovskogo (Ukraine, Kiev), zhannasegeda@ukr.net

Formation of Military Press in Independent Ukraine and its Role in the Armed Forces Reformation

The process of origin in independent Ukraine of the military press as a component of information and propaganda providing its Armed forces is considered. The role of the military press in national military building is analysed. Ways of creation of the national military press, characteristic for the periodical press of the first national military formings (spontaneous creation of editions for satisfaction of an informational need, its organization on the basis of Russian–language military newspapers by Ukrainian military personnel; creation of printing organs of the first Ukrainian military organizations and, finally, creation of editions by already existing Ukrainian military formings), with some variations were characteristic and for time of building of Armed forces of independent Ukraine. Essential distinction consisted that formation of the Ukrainian military press of the 90th years had a real basis – layer of editions of the Soviet army which editions were deployed in Ukraine. The Ukrainian national military newspapers received their material base and staff.

Keywords: military newspapers, military national building, press, Ukrainian army.